

Josef Veselý

ČTYŘI FILOSOFICKÉ KONCEPTY MAGIE

Démonologický model

Jednoznačně nejstarším filosofickým konceptem magie je démonologický model. Vychází se v něm z toho, že v okolním světě existují reálné bytosti (duchové, démoni atd.), s nimiž magik vstupuje do kontaktu, aby je poznal a získal je za přátele nebo za služebníky. Magik zde působí jako prostředník mezi tímto světem a světy transcendentními. Tento model je typický např. pro šamanismus a odvozuji se z něj také představy, které mají o magii laikové. V Evropě se tomuto modelu dostalo největšího uznání v době renesance, a i dnes se k němu hlásí četní magikové. V našem století jej zastávali např. F. Bardon a G. Gregorius, odvolával se na něj anglický okultní řád Golden Dawn a částečně i německý O.T.O., jakož i převážná část okultistů dvacátých let.

V démonologickém modelu usiluje magik nebo šaman o získání přístupu do světa entit, které lze označit za „magické bytosti“. Tento svět má svoje vlastní zákony, které magik musí znát, aby mohl ovládat síly a bytosti, které v tomto světě působí. Tyto bytosti mají svoje jména a signatury, mají svůj specifický, nezaměnitelný charakter a jsou tedy samostatnými osobnostmi majícími svoje silné i slabé stránky. Magik vstupuje ve stavu vytržení do jejich říše, kde si tyto entity buď nakloní nebo získá jejich služby, pokud k tomu má dostatek vědění, moci a síly. Tyto vztahy nejsou bez nebezpečí, neboť jsou i duchové, kteří slouží magikovi pouze neradi, anebo

se jej pokoušejí obelstít. Za svoje služby často požadují vysokou cenu. Známým příkladem je pakt doktora Fausta s ďáblem.

Přesné podmínky takového paktu jsou sice věcí dohody, existuje zde však - stejně jako u lidí - stále nebezpečí porušení smlouvy, možnost její nesprávné interpretace atd. Magik se tedy musí mít na pozoru, pokud nepracuje pouze s „dobrymi“ duchy, na jejichž morální integritu se může plně spolehnout. Z uvedeného je zřejmé, že se o tento koncept opírá i spiritismus, který ovšem magické operace v tomto smyslu nekoná, a zabývá se spíše divinačními praktikami.

Jakmile má magik zajištěnou pomoc ducha nebo démona (ať už ji získal přátelskou dohodou nebo donucením), vysílá jej za účelem splnění konkrétního úkolu, stejně jako by to učinil v případě obyčejného lidského pomocníka. Přestože jsou to nehmotné bytosti, mohou působit na jiných rovinách (astrál) jako služebníci. Kromě toho bývají duchové zpravidla „specialisté“. Tak se např. volá merkurický démon Taftartarat, má-li být dosaženo cílů spadajících do merkurské sféry (komunikace, obchod, intelektuální záležitosti). Naproti tomu využije magik služeb martického démona Barcabela, chce-li zničit svého nepřitele nebo se naučit válečnickému umění. K zajištění svého blahobytu použije jupiterské inteligence Jofiela atd. Také šamani mají obvykle služebné duchy specializované na určité činnosti (kupř. léčení očních chorob nebo vyvolání deště).

Duchové a démoni vyžadují péči, někdy i „potravu“, mohou se vzbouřit, mohou požadovat „zvýšení mzdy“ atd. Také nejsou bez chyb a skutečnost, že se jedná o odborníky, nevyklučuje omyl nebo neúspěch. Přesto spolupráce s nimi podstatně rozšiřuje magikův manipulační prostor, i když to závisí i na tom, do jaké míry je magik opravdu jejich pánem.

To jsou tedy hlavní rysy démonologického modelu. Vychází se v něm z toho, že magik má co do činění s již existujícím světem, jehož pravidla zná a řídí se jimi. Nezná-li např. „pravá jména“ nebo „správné formule“, které by mu propůjčovaly moc nad transcendentními bytostmi, pak bude veškerá jeho snaha o jejich ovládnutí marná. Také způsobu komunikace s těmito bytostmi se člověk musí učit. Toto vědění předával pod slibem mlčenlivosti Mistr učedníkovi, který se zpravidla musel delší čas učit, než byl sám schopen magicky pracovat.

Energetický model

V souvislosti s vítězným tažením mesmerismu na přelomu 18. a 19. století se obrátila pozornost na energie a procesy probíhající uvnitř těla. Ačkoliv Mesmer pouze znovu objevil princip starých léčebných metod jako je hypnóza, sugesce a léčba spánkem, stal se ve společnosti, která po staletí přísně oddělovala ducha od těla, velmi populárním, neboť jeho učení o tom, že duch a tělo se mohou navzájem ovlivňovat, připadalo všem jako senzační novinka. Prostředníkem veškerého léčení byl pro Mesmera „zvířecí magnetismus“, což je přírodovědecky blíže neurčená životní síla, s níž se později setkáváme pod nejrůznějšími jmény od Reichenbachova ódu až po astrální světlo Elifase Léviho.

To se projevilo i v magii. Řád Golden Dawn zůstal sice v jádru věrný klasickému démonologickému modelu, který však byl nicméně oslaben některými psychologicko-animistickými prvky, které byly částečně přejaté z indické jógy (např. učení o čakrách, práně apod.). Největší popularity dosáhl energetický model však teprve po druhé světové válce, přesněji řečeno v období okultní renesance šedesátých let v anglosaské jazykové oblasti. Bylo to umožněno vlivem hlubinné psychologie, která se ve světě rozšířila teprve po druhé světové válce, ačkoliv jednotliví magikové jako W.B.Yeats a A.O.Spare, stejně jako Aleister Crowley, reagovali již poměrně záhy na podněty, které hlubinná psychologie přinesla, a integrovali je do své magické praxe.

Energetický model ve své nejčistší formě se v zásadě zřídka každé duchovní teze. Magik už není zaklínačem démonů, ale spíše umělcem pracujícím s energiemi. Musí umět vnímat subtilní energie, polarizovat je a usměrňovat. Talismany a amulety (známé i dřívějšímu démonologickému modelu) jsou příkladem uměle vytvořených předmětů či nástrojů, které magik za pomoci rituálů nabíjí určitými přesně cílenými energiemi.

Chce-li magik přenášet sílu (k čemuž je energetický model zvláště vhodný), musí mít buď sám dost síly nebo musí mít přístup k jinému, resp. jiným zdrojům energie. V prvním případě je sám „silovou baterií“, ve druhém pak je prostředníkem „vyšších“ nebo aspoň „jiných“ sil. Také síla není vždy jedna a ta samá síla. Její spektrum se pohybuje, podle jednotlivých magických systémů, od přediva negativních a pozitivních energií až po teorii neutrální síly, kterou magik sám polarizuje. V nějakém systému je zkrátka příliš mnoho nebo příliš málo žádoucí nebo nežádoucí energie a v praxi jde vždy o to, přivést správnou energii na správné místo.

Někdy se může stát, že magik má pro provedení nějaké akce málo energie. V boji však vyhrává ten silnější. Magik se musí spoléhat sám na sebe nebo, v nejlepším případě, na svoje kolegy, kteří jej mohou podpořit. V energetickém modelu se magik nemůže odvolávat k nějaké „vyšší instanci“, ale může se pokusit pracovat se „silnější“ energií než jeho protivník.

Působení na protivníka se děje buď tak, že se mu pošle přebytek destruktivní resp. rozkladné energie (např. martické nebo lunární síly), nebo tak, že se mu jeho energie odejme a on se tím oslabí. Magik také už nepracuje ve stejné míře jako dříve s anděly, démony, planetárními inteligencemi a kabbalistickými sférami, ale pokouší se víceméně celkově v magickém transu aktivovat nějaký planetární princip, aby s pomocí jeho energie zařídil co je třeba, místo aby posílal nějakou bytost, která by tento úkol splnila. Proto jsou hierarchie andělů a démonů v energetickém modelu silně zredukovány anebo dokonce zcela mizí v čistém „tanci energie“, v důsledku čehož také ztrácejí na významu vnější autority. Z dřívějšího „Mistra“ se stává učitel oddaný „učedník“ se mění v žáka. Toto oslabení autority se projevuje zejména v současných pragmatických magických systémech. S tím se ale pojí i nároky, které tento model na magika klade. Magik musí nejenom dokázat všechno sám bez cizí („vyšší“) pomoci, ale musí trvale disponovat velkým množstvím energie. Bude-li slabý a mdlý, budou tím trpět jeho magické operace, jejichž účinnost bezprostředně souvisí s množstvím a kvalitou jeho energie. Velký důraz se klade i na dobře vycvičenou schopnost mimosmyslového vnímání.

Psychologický model

Tím, čím byl Mesmer a jeho následovníci v 19. století, byli pro 20. století Sigmund Freud a Albert Einstein. Jejich dílo přineslo revoluční změny v myšlení a v pohledu na svět. V jistém smyslu jsou Freudovy teorie odvozeny z teorií Mesmerových. Není náhodou, že zakladatel psychoanalýzy vycházel původně z hypnózy. To, co Mesmer předváděl jako show senzacechtivému publiku evropských salónů v předvečer francouzské revoluce, se však Freud o dobrých sto let později pokusil postavit na vědecký základ, totiž poznatek, že mnohé, ne-li všechny choroby mají duševní příčiny a že duch je tedy schopen působit na tělo.

Nás však zajímá především vliv těchto skutečností na magickou teorii a praxi. Dvěma prvními magiky, u nichž je patrný velký vliv psychologického, resp. psychoanalytického myšlení, jsou Aleister Crowley a Austin Osman Spare. Crowley dlouho koketoval s psychologickým modelem, později se však stal zastáncem démonologického modelu, byť poněkud nahlodaného moderním skepticismem. Spare prošel přesně opačným vývojem. Mnohé jeho magické teorie působí jako vystříženě z učebnice psychoanalýzy.

Přísně vzato, jedná se o jakýsi přechodný stupeň, který si z energetického modelu bere jeho homocentrismus, ale ve svém základě vychází z démonologického modelu, přičemž však démonům nepřipisuje vnější, objektivní existenci, nýbrž existenci subjektivní, psychickou. Neobjasňuje magii pomocí nových nebo jiných mechanismů, ale staví ji prostě na jiné místo, totiž do nitra lidské psýchy.

Psychologický model chápe magii výhradně animisticky. Všechno, co magik při provádění svého umění vnímá nebo činí, se odehrává v jeho duši, kde působí blíže nedefinovaný mechanismus, který pak způsobuje žádoucí (nebo také nežádoucí) výsledky. Ke všem magickým aktivitám dochází v podvědomí resp. (podle Freudovy terminologie) v nevědomí. Zastánci této teorie (k nimž náleží téměř všichni současní autoři píší o magii) mlčí však o tom, jakým způsobem provádí nevědomí tyto „divy“. Důležité zde je, že v tomto pojetí se magik stává „psychonautem“¹, cestovatelem v krajinách duše, přičemž poznává a mapuje duševní říši, učí se znát její zákony, jejichž pomocí se mu daří působit na svůj život i na vnější svět. Tento model sám magii neobjasňuje, ale zcela pragmaticky poukazuje na to, že manipulace s psýchou vedou k magickým výsledkům.

Odpovídá tím i dnešnímu utilitaristickému myšlení, které se, jak to výstižně vyjádřil Crowley, stále více zajímá o to JAK, než o to PROČ. V relativistickém světě, jehož obyvatelé si už nemohou být jisti žádnou „pravdou“, ať už náboženskou nebo politickou, vědeckou nebo magickou, představuje psychologicky argumentující magik ztělesnění ducha doby. Psychologicky pojatá magie má navíc tu výhodu, že je pro dnešního člověka srozumitelnější a přijatelnější než např. víra v duchy a demony.

Kromě toho se psychologický model nechá dobře propojit s oběma předchozími modely, což se v praxi také často děje, počínaje magikem, který sice komunikuje s duchy, demony a anděly, v nichž však spatřuje projekce jednotlivých archetypů, až po operátéra, který používá energetického modelu, aniž by se k němu ovšem hlásil, přičemž hovoří o „silách podvědomí“ (např. škola tzv. pozitivního myšlení). Doslovnost, s níž podle tradičního podání i podle zkušeností mnoha dnešních magiků chápou démonické entity veškerá ujednání, poukazuje na psychologický mechanismus těchto jevů, neboť je známo, že nevědomí má velmi často sklon chápat všechno doslovně.

Psychologický model činí tedy leccos srozumitelnějším než oba předchozí modely, přičemž je však radno používat jej pouze jako jejich doplněk, a nikoli jako samostatnou, výklad umožňující strukturu.

¹ Viz Peter Carroll: „*Liber Null Psychonaut*“, York Beach, Weiser, 1987.

Informační model

Kybernetická magie je nejmladším odvětvím magie a s ohledem na její dosud probíhající vývoj je těžké ji už teď historicky zařadit. Základy kybernetické magie byly formulovány v roce 1987, a v současné době na jejím dalším rozvoji pracuje (zejména v oblasti tzv. chaos-magie) řada magiků, např. Peter Caroll a četní členové IOT.

Kybernetická magie se opírá o informační model, který se nyní stále více prosazuje i ve fyzice. Jádrem tohoto modelu je myšlenka, že veškerá energie působí pouze prostřednictvím informací, které jí určitým způsobem „říkají“, jak se má chovat. Informace snadno překonávají hranice času i prostoru, protože v tomto modelu nemají hmotu ani energii.

Magik je zde závislý na svém dobrém vztahu k duchům stejně málo jako na svém energetickém potenciálu. Pokud jednou ovládá techniku vyvolávání a přenášení informací, nepotřebuje žádné vnější prostředky povzbuzující imaginaci a koncentraci. Tento model vychází z teorie morfogenetických polí, kterou formuloval biolog Rupert Sheldrake, a dále operuje hlavně s pojmem „informačního pole“. Historickým prototypem informačního modelu je homeopatie, která, jak známo, pracuje na rozdíl od alopatické medicíny s velmi zředěnými látkami, vycházejíc přitom vlastně ze staré Paracelsovy teorie, že to, co vyvolává léčebný efekt, je „duch“ léku, přičemž platí zásada, že podobné působí na podobné, a to nejlépe tehdy, je-li duch léčebné substance „vydestilován“, což se děje právě zředěním. (Paracelsovo pravidlo *simila similibus curanteur* je zajímavou paralelou sympatetické magie a nauky o korespondencích.) Tento „duch“ se však do značné míry kryje s dnešními pojmem „informace“, jak jej chápe kybernetická magie. Operace kybernetické magie nejsou akty imaginace (ve smyslu mentální magie), ale jsou pouhým zacházením s informacemi. Je to „magie prázdných rukou“, kterou v té či oné podobě praktikovali podle tradice již starí Mistři. Neznamena to tedy, že by na praktické rovině byla objevena úplně nová cesta, ale spíše byly vyňaty některé prvky ze starých systémů a byly zařazeny do nového kontextu, který dostal nový náter. To, jestli je informační model skutečně nosnou a prakticky využitelnou myšlenkovou konstrukcí nebo jestli se jedná o pouhou filosofickou hříčku, ukáže ovšem budoucnost.

(vybráno z Revue HORUS-sborník pro filosofii, hermetismus a okultní vědy [solstitium hiemis 1993], vydalo nakl. Horus)

אנלם